

Nurbiy Lovpaçe'nin Resim Sanatının Prizmasından Çerkeslerin Kültürel Canlanması*

Larisa A. Khuako**
Çev. Murat Topçu-Papşu

Özet

Makalede ünlü bilim adamı, arkeolog, sanatçı ve sanat uzmanı Nurbiy Lovpaçe'nin yaratıcılığının oluşum ve gelişim süreci araştırılmaktadır. Çerkeslerin kültürel canlanma arayışında farklı sanat türlerinde denemeler yapan sanatçı, halk sanatının, arkeolojik ve etno-grafik anıtları dönüştürerek kendi özgün tarzını oluşturmuştur. Geçmişin eserleri, sanatçının eserlerinde kendine özgü üslup özellikleriyle alışılmadık bir dönüşüme uğrar. Sanatçının "Kafkas dekoratif romantizmi" olarak tanımladığı yaratıcı yöntemde çok renklilik, kontrast renklendirme, ifade gücü, dinamizm, kültürel sembolizmi, kriptografi gibi sanatsal yönler belirlenmektedir.

Mitolojik imgelerin özgün yorumu, yaratıcı hayal gücü, metafor, sembolizm, çağırışım gibi ifade araçlarını yetkin olarak kullanabilme yeteneği sanatçının eserlerine Türkiye, Ürdün, Abhazya, Adıgey sanat ortamlarında olan talebi belirlemektedir.

Sonuç olarak, makalenin yazarı Nurbiy Lovpaçe'nin yaratıcı kişiliğinin yalnızca sanat tekniklerinde ve ifade biçimlerinin özelliğinde değil, aynı zamanda Çerkes tarihiyle, doğayla ve insanlarla olan ilişkisinde de ortaya

* Bu makale Rusya Temel Araştırmalar Fonu'nun (RFFI) mali desteğiyle yayınlanmaktadır. Proje No 20-012-00065; "Türkiyeli ve Rusyalı Çerkeslerin Kültür Yayılımları: Sanatbilimsel ve Sosyo-Kültürel Analiz".

Kaynak: "Kulturnoye vozrojdeniye adıgov skvoz prizmu hudojestvennogo tvorçestva Nurbiya Lovpaçe", *Obrazı, süjeti, hudojestvenniye napravleniya v izobrazitelnom iskustve: regionalny aspekt*, Severokavkazskiy Flial Gosudarstvennogo Muzeya Vostoka & Adıgeyskiy Gosudarstvenniy Universitet, Maykop, 2020, s. 139-147.

** Larisa A. Khuako - Md. Yrd., Devlet Doğu Müzesi Kuzey Kafkasya Şubesi, Maykop, Adıgey Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu. E-mail: lhuako@mail.ru

(Received/Gönderim: 28.11.2020; Accepted/Kabul: 29.11.2020)

çıktığı sonucuna varıyor. Sanatçı çalışmalarında özgün, farklı, yaşamı olumlayan imgelerin yaratıcısıdır.

Anahtar Kelimeler: *kültürel canlanma, ulusal kimlik, Çerkes kültürü, ulusal kültür, Kafkas dekoratif romantizmi.*

Cultural Revitalization of Circassians Through The Lens of Artistic Creation of Nurbiy Lovpache

Abstract

The article is devoted to the investigation of the process of formation and development of creative career of Nurbiy Lovpache, a famous scientist – archaeologist, an artist and an art expert. In search of the cultural revitalization of the Circassians (Adyghe), the artist, experimenting in different artistic styles, forms his own original concept, the essence of which is the active transformation of folk, archaeological and ethno-graphic monuments. Artifacts of the past are transformed in the artist’s work in a peculiar way, with stylistic features inherent only to him. In the creative method, designated by the artist as “Caucasian decorative romanticism”, the following main artistic directions are identified - polychrome, contrasting color, expression, dynamism, cult symbolism, cryptography.

The originality of the interpretation of mythological images, creative imagination, the ability to widely use such expressive means as metaphor, symbolism, associativity determine the degree of demand for the artist’s works in the art markets of Turkey, Jordan, Abkhazia, Adyghea.

In conclusion, the author of the article concludes that the creative personality of Nurbiy Lovpache is manifested not only in the particularity of artistic techniques and forms of expression, but also in his relation to the history of the Circassians, to nature, to people. In his work, he is the creator of original, distinctive, life-affirming images.

Keywords: *cultural revitalization, national identity, Circassian culture, national culture, Caucasian decorative romanticism.*

Ulusal kimlik Çerkes kültürünün en keskin ve güncel konularından biridir. Çerkesler (Adıgeler) kendi tarihi, gelenekleri, idealleri ve değerleriyle kadim bir halktır. Ancak göreceli siyasi doğruculuk ve dini hoşgörü gibi etkenler Çerkeslerin etnik özgünlüğünün aşınmasının ve bugün sanat temsilcilerinin ulusal kimliğin gelişmesi yolunda karşılaştıkları zorlukların kaynağı olmuştur.

Küreselleşme ve bölgeselleşme koşullarında Çerkes ulusal kimliğinin korunması ve gelişmesi daha güncel bir konu hale geliyor. Bu makalede, tanınmış bilim insanı, arkeolog, ressam ve sanat uzmanı Nurbiy Lovpaçe'nin yaratıcılığının oluşma ve biçimlenme örneğinde, ulusal kimliğin kültürel canlanma aracılığıyla olası gelişim yollarından birinin izini süreceğiz. Burada Çerkes tarihinin ve kültürünün çeşitli zamanlara ait, birbirini izleyen ve birbiriyle bağlantılı imgelerinden yararlanılıyor.

Nurbiy Gazizoviç Lovpaçe 1937 yılında Çeçen-İnguş ÖSSC'nin başkenti Grozni'de doğdu. Bir yıl sonra ailesi Kuzey Osetya'ya Arhonskaya stanitsasına taşındı. Ortaokulu bitirdikten sonra Volsk Askeri Havacılık Teknik Yüksek Okulu'na girdi. Ancak sanata olan sevgisi daha baskın çıktı ve Leningrad'a giderek İ.Y. Repin Resim Heykel ve Mimarlık Enstitüsü'ne, Sanat Tarihi ve Kuramı Fakültesi'ne girdi ve 1967 yılında başarıyla mezun oldu.

Nurbiy'in resme olan yeteneği çok erken yaşlarında ortaya çıktı. İlk resimleri masal illüstrasyonlarının kopyasıydı. Eğitimden kalan zamanlarında sınıf arkadaşlarının, öğretmenlerinin portrelerini çiziyordu, çeşitli propaganda afişlerinin yapımına aktif olarak katılıyordu. Bu yaratıcılık ve toplum aktiviteleri gelecekteki sanat çalışmalarında önemli rol oynadı.

Leningrad'ta okuduğu yıllarda bir karşılaşma arkeolojiye ilgisini doğurdu. Lovpaçe Ermitaj Müzesi'nde önde gelen bilim insanı, tarihçi, arkeolog Abram Davidoviç Stolyar ile tanıştı. Bir tür kısa sınav biçiminde süren kısa süreli sohbetten sonra ünlü arkeolog onu araştırma gezisine davet etti. Abram Davidoviç'in başkanlık ettiği arkeolog grubu alan araştırmaları için Kuzey Kafkasya'ya, Adıgey Özerk Bölgesi'nin Hachoh kasabasındaki Meşoko yerleşiminin kalıntılarına gidiyordu. Lovpaçe bu kazıya katılmadı, fakat bu olay onun bundan sonraki sanat çizgisinde büyük rol

oyladı. Sanatın kaynaklarını toprağın altında aramak gerektiğine karar verdi. Çünkü bilim (arkeoloji, etnografya, sanat uzmanlığı) yardımıyla her yerde, gelenek ve göreneklerde, şarkılarda, masallarda, dekoratif-süsleme sanatı eserlerinde geçmişin izleri görülebilirdi.

Lovpaçe antik sanatla ciddi olarak meşgul oldu; çok okudu, öğrencilerle birlikte kazılara katıldı, çizimler yaptı, folklor ve etnografya materyalleri topladı. Daha sonra topladığı materyallerden tez yazmak için yararlandı, araştırma gezilerinde yaptığı çizimler ise tablolarında yansımaları buldu.

1982 yılında Nurbiy Lovpaçe tarih uzmanlığı alanında “Ortaçağ Adıgey’in Sanatsal Seramiği” (“Hudojestvennaya keramika Srednevekovo Adıgei”) başlıklı adaylık tezini verdi.

Bilimle, arkeolojiyle ve eğitim faaliyetleriyle ilgilenen sanatçı, sanat alanında birçok denemeler yaptı.

Her sanatçının yaratıcılığında erken dönem en zor dönemdir, arayışların ve yaratıcılık yolunun oluşma zamanıdır. Nurbiy Lovpaçe için de aynı şey geçerlidir. Bu dönemde tek renkli (monokrom), hemen hemen grafiksel, hafif renklendirilmiş çalışmalar yaptı. Yaratıcılığında renk gamı çeşitliliği ısrarcılığı ve amaca yönelik çalışması sayesinde oluştu. Lovpaçe sık sık açık havada resim yapan ve çok çalışan bir sanatçıdır.

Nurbiy Lovpaçe’nin yaratıcılığında önde gelen ressam ve bilim insanı Nikolay Rerih’in sanatıyla kesişmeler gözlemlenebilir. Resimlerinde Çerkeslerin atalarının antik ve ortaçağ yaşantısının, arkeoloji anıtlarının, silahların, kıyafetlerin, antik megalitik mimarinin çok sayıda rekonstrüksiyonu vardır. Lovpaçe metodolojik olarak, çalışmalarına eski Rus şehirlerinin kazılarında ve onların tuval üzerinde rekonstrüksiyonlarından başlamış olan Nikolay Rerih örneğini izler.

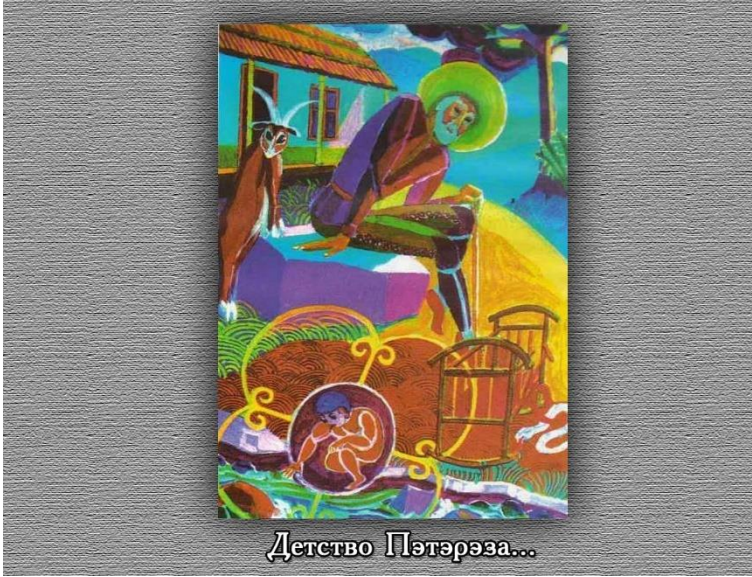
Üslupla ilgili kararlarında Lovpaçe, aynı şekilde Rerih’in yaratıcılığına başvurur. Resimde, halk sanatı eserleriyle tanımlanan Kafkas resim okulunun gereklerine en yakın olarak kabul ettiği süslemecilik (dekorativizm) ilkelerini benimser. Bu onun üç renk kullanımında görülür, ki bu Çerkes dekoratif-süsleme sanatının renklendirme geleneğinde geniş ölçüde kullanılır.

Plastik sanatlarda yeni arayışlar zamanla ressamı kendi stilini yaratmasını sağlamıştır. “Kafkas dekoratif romantizmi” (tanım Lovpaçe'ye aittir) stilinin temel sanat ilkeleri çok renklilik (polikromi), kontrast renklendirme, dışavurum (ekspresyon), dinamizm, kült sembolizmi ve şifreli yazıdır (kriptografi). Ressamın yaratıcılık tarzının çizgileri “Duduguş Kayası” (“Skalı Duduguşa”) (1976) eserinde artık açıkça ortaya çıkmıştır. Renklendirmenin duruluğu ve kompozisyonun dinamikliği onu önceki çalışmalarından ayırmaktadır.

Lovpaçe'nin Çerkes etnografyası, arkeolojisi ve halk sanatı alanlarındaki derin bilgisi halkın tarihinin ve yaşantısının gerçekliklerini aktarmasında ona yardımcı olmuştur. Renk yoğunluğu, parlak lokal tonlar birbirini tamamlamakta ve “Kış Akşamı” (“Zimnyı veçer”) (2009), “Kentaurun Vedası” (“Proşçaniye kentavra”) (2012) adlı eserlerinde her rengin güzelliğini ortaya çıkarmaktadır.

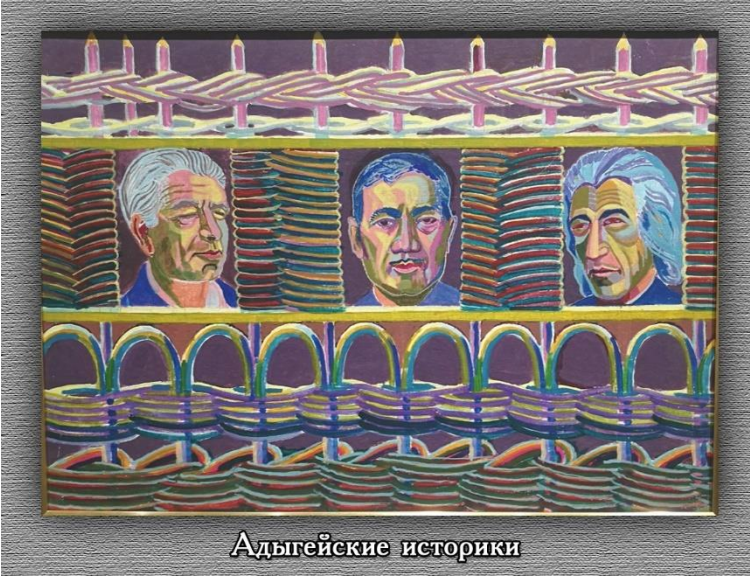
Lovpaçe eski dolmen kültürü anıtlarının tasvirinde dekoratif öğeleri eserlerinde yoğun olarak kullanır (“Kadim Megalitik Kültürün Koruyucusu” (“Hranitel drevney megalitiçeskoy kulturu”) (2007), “Kadim Anadolu” (“Drevnyaya Anatoliya”) (2007), “Megalitik Kompozisyon” (“Megalitiçeskaya kompozitsiya”) (2011)). Sonuçta sanatçı halkının kadim kültürünün rekonstrüksiyonuna ulaşır. Geleneksel sanattan yola çıkarak sanatçı, resmi etkili bir felsefi etki aracı yapar, onu İslam öncesi Çerkes inançlarıyla birleştirir, onun içinde eritir.

Sanatçının Çerkes kültürünün yeniden doğuşu hayali, Nart ve folklor konulu kompozisyonlarında tekrarlanır. “Dolmenin Güneş Rahibi” (“Solneçnyı jrets Spiunetama”) (2001), “Bjeduğ Ülkesi” (“Bjedugiya”) (2002), “Peterez'in Çocukluğu” (“Detstvo Petereza”) (2007), “Thaç'ın Orman Tanrıçası” (“Mezguaşe Thaça”) (2007), “Kültür Üçlemesi” (“Trialog kultur”) (2009) çalışmalarında Çerkes mitolojisine başvurarak “kendi barışçılığının temeli olarak kendine ait mit versiyonunu yaratır, efsaneyi dönüştürür, kendi yaşanmışlıklarını, alegorilerini buna dahil eder lirik bir gerçeklik oluşturur.” (Huako 2).

Sanatçıya özgü stilizasyon ve nesnelerin dekoratif dönüşümü resimlerinde betimlemeyi şifreli hale getirir, bu da onları hayal gücüyle anlamaya zorlar. Bu eserler adeta “sıradan gerçekliğin sihirli değişimini” yaratarak izleyenin imgelemi olarak ortaya çıkarlar (Apçinskaya 15).

Lovpaçe'nin yaratıcılığında portre önemli bir yer tutar. Bunlar Çerkes aydınlanmacılarının, toplum adamlarının ve Adıgey'in kültür ve sanat temsilcilerinin, savaş ve emek kahramanlarının betimlemeleridir. Üslup ve sanatsal işleniş bakımından farklıdırlar. Ressam bütün tuvali tek bir renk kompozisyonunda toplar: fonu, düzlemi yaratır, yüzün ve ellerin ışığını kurgular. Doğal gözlem gücü çok farklı özelliklerin belirginleşmesini sağlar. “Giden Ressamlar” (“Uşedşıye hudojniki”) (2008), “Çerkes Tarihçiler” (“Adıgskiye istoriki”) (2007) çalışmalarında ressam, kendine özgü sezgiyle betimlediği kişinin yaşamı ve mesleğiyle biçimlenen alışkanlıklarda ifade edilen insan karakterinin özünü yakalar.

Portre türünde sanatçının geçirdiği üslup evrimi açıkça izlenmektedir. Valör resimden aşama aşama lokal leke ifadelerin nüans geçişleri aracılığıyla renkli plastik betimlemeye ulaşır. Detay hacimlerinin kübik modellemesi portrede ayrıntılı renkli plastik işlenerek yumuşatılmıştır (“Öğretmen Gumov Y.B.” (“Uçitel Gumov Yu. B.”) (1967)). Ressam savaş sonrası kuşağın zorlu yaşamının sıkıntılarını ve mutlu anların bilincinde olan insan betimlemesini ortaya koyar. Savaş temasını “Babam Gaziz’le Otoportre, 1941” (“Avtoportret s ottsom Gazizom, 1941 g.”) (2007) adlı eserinde sürdürür. Tabloda babasına son kez sarılan çocuk betimlemesi o kadar güçlü ifade edilmiştir ki, izleyeni onunla birlikte üzölmeye zorlar. Küçük oğul hem babasına duyduğu sevgiyle ve gurur duygusuyla, hem de onu kaybetme korkusuyla doludur.

Lovpaçe'nin kaderi savaş sonrası kuşağın çocuklarının kaderinden çok farklı değildir. Savaş ondan aydınlık ve mutlu çocukluk yıllarını almıştır. Babasız büyümüş, babası cepheden dönmeyen birçok savaş çocuğu gibi ona hep özlem duymuştur. Babası cepheye gittiğinde daha dört yaşında olmasına rağmen veda sahnesi belleğine kazınmıştır.

Eserde birbirine yakın insanların duygu dolu ilişkileri sıcak tonlarda yapılmış fonu daha belirginleştirir. Üzerindeki zor fark edilen yıldızlar belleğin flaşları gibidirler. Babası, omzuna sıkıca yaslanmış ve neredeyse ağlamak üzere olan küçük oğluna koluyla özenle sarılmaktadır. Duruşu belirginleştiren üniforma, sakin ve emin bakışlar portreye törensel bir hava vermektedir.

Lovpaçe'nin kadın portreleri dekoratif renkliliğiyle ayrılır: "Çerkesiya, 1864 g." (2007), "Bronz Çağın Orman Tanrıçası") ("Mezguaşe bronzovogo veka") (2010), "Büyük Taç'ın Orman Tanrıçası" ("Mezguaşe bolşogo Taça") (2010). İç durağanlık dış dekorla iç içe geçer. Ressamın portreyi doğayla benzeştirme amacı yoktur.

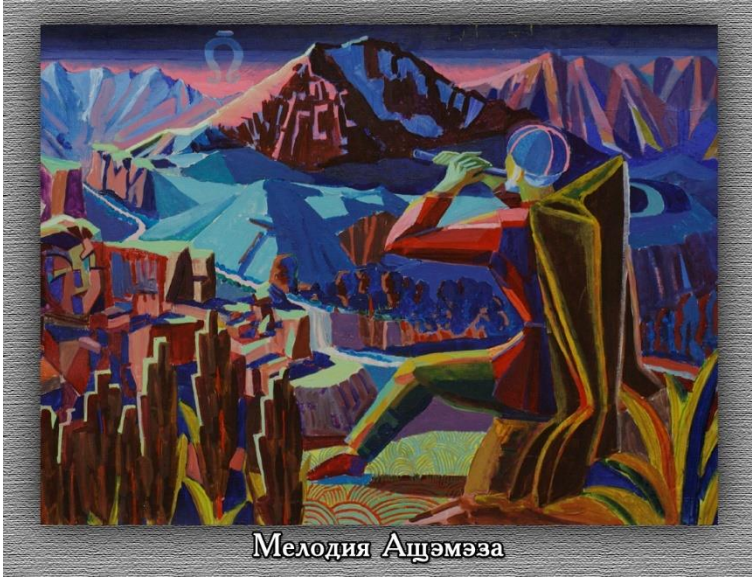
Мэзгуаццэ бронзового века

Мэзгуаццэ Большого Тхача

Doğayı tasvir ederken ressam gerçekçi çizgileri korur, fakat bununla birlikte liriktir. Bitki motifleri hayret verici desenlere dönüşürler, esere müzikalite ve ritim duygusu katarlar. Ressamın

kendisi birçok çalışmasının içindedir; bu onun iç dünyasıdır. Bu tür çalışmalarından biri “Aşamez’in Melodisi”dir (“Melodiya Aşameza”) (2008).

“Psebay Kiliseleri” (“Psebayiskiye tserkvi”) (2002), “Şapsıǵya” (Şapsugiya”) (2004), “Dağ Boğazındaki Savaşın Anısı” (“Pamyat o bitve v uççelye”) (2009) başlıklı peyzaj çalışmalarında Lovpaçe, arkeolojik, etnografik ve tarihi anıtların mimari betimlemelerini kullanır. Sessizlik içinde donup kalmış dağ peyzajı uzayda hissi uyandırır. Dünya bin yıl önce böyle görünüyordu olabilir, şimdi de öyle görünüyordu diye düşünürsünüz. Sanatçı çevresindeki dünyanın iç yaşamına duyarlıdır, yüzeysel bakıştan gizlenen şeylerin büyüleyici gücünü arar, onları yüceltme yetisine sahiptir. “... Dağ pınarından akan bilgi ve bilgelik damlalarını yaşam kúpünde toplar.” (Spirina 9).

Ressamın “Natürmort Berçet” (2007), “Dolmen Kültürü Natürmortu” (“Natürmort dolmenskoy kulturu”) (2011) adlı eserleri Çerkeslerin manevi zenginliği ve kültürü, çevremizdeki nesnelerin güzelliği ve pitoresk dekorativizm hakkındaki anlatılardır.

Натюрморт дольменной культуры

Nurbiy Lovpaçe farklı üslupları dener: Sürrealizmde “N.K. Tumasova'nın Sürrealist Portresi” (“Sürrealistiçeski portret N.K. Tumasovoy”) (2010), primitivizmde – “....de Günbatımı” (“Zakat na Vetrennom” (2012), doğu minyatüründe – “Gaziz'in Son Seferi” (“Posledniy pohod Gaziza”) (2011). “... Farklı arayışlar Nurbiy Lovpaçe'de yaratıcılık amacını bulmaya ve en başta da çalışmalarının resim yapısında ulusal kökleri belirlemeye yönelik sürekli çabayla iç içe geçer.” (Kuşu 194).

Sanatçının yaratıcılığında grafik sadece yardımcı rol oynamakla kalmaz, betimsel bağımsızlığa da sahiptir: “Granit Boğaz” (“Granitnoye uşçelye”) (2003); “Hamışey İspivunu (Dolmeni)” (“İspiun (dolmen) Hamışey”, eski Maykop kalesini ve Adıgey başkentinin çevresini betimleyen peyzaj serisi, eski mimari anıtların ve Çerkes kostümlerinin rekonstrüksüyonu, etnografik mimari çizimler, arkeolojik buluntuların yer aldığı olan tablolar bu tür grafik eserleridir.

Grafik esas olarak pastel tekniğiyle yapılmıştır, fakat guaş, keçe kalem, kurşunkalem, yağlıboya, tükenmez ve suluboya çalışmaları da vardır.

Sanatçı zamanın derinlerine inerek başka çağların düşünce ve sembollerini günümüze taşır. Betimlemelerin ifade gücü, zerafeti insanı büyüler. Kadim Çerkes ve Ortaçağ motifleri kullanarak felsefi ve mitolojik sembolizmle dolu eserlerini yaratır. Onlar kendi ritimlerini, çağrışımlarını ve imgelerini yaratırlar: “Maykop’ta Kış” (“Zimniy Maykop”) (2005), “Mamrük Şelalesi” (Mamryukski vodopad”) (2004), “Ağaçlar ve Kayalar” (“Derevy a i skalı”) serisi (2004).

Nurbiy Lovpaçe’nin her eseri, onun hayret etmekten, hayran olmaktan ve çalışmaktan yorulmayan, çalışmalarını çevresindeki her şeye duyduğu sonsuz sevgi ve duyarlılıkla dolduran ruhunun bir yansımasıdır.

Lovpaçe’ye sanat çalışmaları için 1999 yılında “Adıgey Cumhuriyeti’nin Emektar Sanatçısı” fahri unvanı, bilimin gelişmesine katkısı için de 2019 yılında “Adıgey Cumhuriyeti’nin Emektar Bilim İnsanı” unvanı verildi. Eserleri uluslararası sergilerde, Rusya’nın değişik bölge ve cumhuriyet sergilerinde sergilendi. Çalışmaları Madagaskar, Türkiye, Ürdün, İsrail, Rusya, Abhazya ve Adıgey’deki müzelerde ve özel koleksiyonlarda bulunuyor.

Makalenin yazarı sonuç olarak şu bulgulara ulaşıyor: Nurbiy Lovpaçe’nin yaratıcılığının benzersizliği sadece sanat anlayışının ve ifade biçiminin özelliklerinde değil, onun Çerkes halkının tarihine, doğaya, insanlara olan bakışında da yatıyor. Lovpaçe kendi sanatında eşsiz, orijinal, yaşamı olumlayan imgelerin yaratıcısıdır.

Sanatçının eserleri ülkesi Adıgey’e, onun geleneklerine, tarihine, folkloruna olan sınırsız sevgisini yansıtır: halk geleneği yaşadıkça onun kaynakları ve kökleri de yaşar.

Kaynakça

Apçinskaya, N. *Yevgeni Kravçenko. Poema o Vostoke*. Moskva: Gosudarstvenniy muzey Vostoka, 2007, 80 s.

Huako, L. *Lovpaçe Nurbiy. Jivopis, grafika. Katalog vistavki*. Maykop: Kaçestvo, 2012, 48 s.

Kuşu, A. *Çıtaya knigu jizni. Oçerki, stati i etyudi ob iskusstve*. Maykop: Adıgeyskoye respublikanskoye knijnoye izdatelstvo, 2000, 350 s.

Spirina, N. *Otbleski*. Novosibirsk: Sibirskoye Rerihovskoye Obşçestvo, 2000, 56 s.